

Etik baxışların qlobal əhəmiyyətli qərarların verilməsinə daxil edilməsi

Qloballaşma prosesi Azərbaycanın iqtisadi, siyasi, mədəni həyatına, milli-mənəvi dəyərlərinə və mənəvi-əxlaqi meyarlarına da təsir göstərir. Qloballaşma ayrı-ayrı mədəniyyətləri və milli ənənələri, ideyaları, milli mənəvi dəyərləri ümumdünya sistemi daxilinə qatararaq sivilizasiyaların dialoqu üçün də şərait yaradır. Belə dialoq zamanı qarşılıqlı anlaşma və ümumbəşəri əsaslar axtarışı konsensus, ayrı-ayrı mədəniyyətlərlə, ənənələrlə və dəyərlər sistemi ilə rastlaşarkən, onları inkar etmədən öz ənənələri və mədəniyyətinə, sadıq qalaraq başqa dəyərlərə hörmət etmək və anlaşmaq bacarığı tələb olunur.

Qloballaşmanın sürətli axarına düşən Azərbaycan bu prosesdən ümumbəşəri dəyərləri əxz etsə də özünün tarixi-mədəni keçmişindən gələn milli mənəvi dəyərlər sistemini və ənənələrini də qorumağa çalışır. Müstəqillik və dünyaya inteqrasiya şəraitində respublikamız Qərb və Şərq dəyərlərinin sintezini özündə ehtiva edir. Demokratikləşmə, hüquqi dövlət quruculuğu, vətəndaş cəmiyyəti və vətəndaş mədəniyyətini formalaşdıran Azərbaycan tarixən qazandığı və yaratdığı milli-mənəvi ənənələri, spesifik xüsusiyyətləri yeniləşmə ilə sıx uzlaşdırır. Azərbaycanlıların milli-mənəvi özünəməxsusluğu və mədəniyyəti onları dünya xalqlarından ayırmır, əksinə, onlarla birləşməkdə, inkişaf etməkdə əsas amillərdən biri olur. Özünəməxsusluğu saxlamaq naminə qapalı cəmiyyət olmaq, inkişafdan geri qalmaq, ümumdünya prosesindən təcrid olunmaq, demokratiya və ya totalitarizm, avtoritar etika və ya humanist etika dilemması qarşısında qalmaq deməkdir.

Milli özünü təcrid, millilik və qloballaşma arasında mübarizə gedir. Qloballaşma ümumbəşəri dəyərlərlə yanaşı, milli kimliyi müəyyən edən milli mənəvi dəyərlərə sirayət etdikdə ənənəviçilik-mühafizəkarlıq və ya müasirlik problemi üzə çıxır. Millətin milli varlığını müəyyən edən keçmişindən indiyə və gələcəyə, onun tərəqqisinə xidmət edən dəyərlər, meyarlar qorunub saxlanmalı, milli şüur prizmasından keçərək müasirliklə uzlaşdırılmalıdır. Qloballaşma sivilizasiyaya da təsir edərək onu dəyişdirir, yeni ideyalar gətirir, köhnə ideyaları həyatdan və yaddaşdan silir. Hər bir dövlət öz ərazisində məskunlaşmış insanların əsrlər boyu yaratdıqları qayda qanunlar və milli-mənəvi dəyərlərlə yaşayır. Bu dövlətin, onun cəmiyyətinin, tarixinin, adət ənənələri və dininin yaşarlılığı həmin insanların baxışlarından, ideyalarından və atdıqları addımlardan asılıdır. Qloballaşma prosesinin özü ilə xeyir və yaxud şər gətirməsi barədə suala birmənalı cavab olmasa da, bir məsələ aydındır ki, əgər dövləti ənənəvi milli dəyərləri modernist dəyərlərlə birləşdirməyə qadir olmayan adamlar idarə edirsə, əgər dövlət öz inkişafının perspektivlərini aydın görə bilmirsə. O zaman qloballaşma o ölkəni uğursuz transformasiya edir. S.Xəliliov çox düzgün olaraq qloballaşma şəraitində milli-mənəvi dəyərlərimizi təhlükədən uzaqlaşdırmaq üçün milli-fəlsəfi fikrə istinad etməyi, milli ideologiya və milli sosial özünüqoruma şüuru formalaşdırmağı tövsiyyə edir, çıxış yolunu milli-mənəvi dəyərləri əxz edərək, real proseslərə formal əlavə etməkdə deyil, milli və ümumbəşəri dəyərlərin müasirliyin

məzmunu müstəvisində vəhdətinə nail olmaqda görür. Bu mövqeyi y.rüstəmov da müdafiə edərək yazır: “Azərbaycanın Avropaya inteqrasiya olunması, onun müasir Qərb sivilizasiyasının dəyərlərini qəbul etməsi heç də Azərbaycanın öz milli və dini varlığından imtina etməsi deyil”.

Qloballaşmanı mədəniyyət və əxlaq nöqtəyi nəzərdən qərbləşmə kimi qəbul edənlər də var Azərbaycanda qloballaşma əleyhinə çıxanlara daha çox təsadüf olunur. İ.Məmməd zadə bunu Azərbaycanda Şüurlarda ənənəvi şüur ehkamlarının hakim olması ilə izah edir. Yad və yeni dəyərlərə şübhə ilə yanaşılır. Qloballaşma siyasi şüurda zəruri hesab edilsə də, siyasi şüur və “ziyalı” şüuru arasında ziddiyyət baş verir. Siyasi şüur qloballaşmanı, demokratikləşməni, bazar iqtisadiyyatını islahatlar və modernləşmənin mənası kimi qəbul etdiyi halda cəmiyyətin “ziyalılaşmış” şüuru ona şübhə ilə Azərbaycan mədəniyyətinin və milli- mənəvi dəyərlərinin özünəməxsusluğuna təhlükə kimi yanaşır. İ.Məmməd zadə maraqlı bir məsələyə toxunur. O, ənənəvi mədəniyyətin, o cümlədən, milli-mənəvi dəyərlərin bu günə qədər yalnız öz inkişafı sayəsində, heç bir təsir olmadan gəlib çıxdığına şübhə ilə yanaşır. Hər bir milli-mədəniyyət, milli-mənəvi dəyər həm də qlobal mədəniyyətin, ümumbəşəri dəyərlərin bir hissəsi kimi çıxış edir.

Qloballaşma milli mənəvi dəyərlərin məzmununa müasir, modernist ümumbəşəri ruh verir. Azərbaycanda milli ideologiyanın, azərbaycançılığın, onun ayrılmaz tərkib hissəsi olan milli- mənəvi dəyərlərin qorunub saxlanması, mənimsənilməsi və inkişaf etdirilməsində Ulu Öndər Heydər Əliyevin əvəzsiz rolu olmuşdur. O, dağıdıcılıq mövqeyindən çıxış etmədi, dəyərlərin varisliyi prinsipinə üstünlük verdi. Heydər Əliyev nəinki milli köklərə və ənənələrə qayıtmağa üstünlük verdi, eyni zamanda, bunu tarixi kəsilməzliyə əməl etməklə, hətta sosializmdən qalan dəyərlərə də qayğı və diqqətlə yanaşmaqla həyata keçirdi. J.Jores demiş, keçmişdən küllü deyil, odu götürdü. O, bütün sahələrdə ümumbəşəri və milli dəyərlərin vəhdətini başlıca cəhət hesab edirdi. Ulu Öndər milli ideologiyanın komponentlərindən biri kimi dəyərləndirdiyi milli-mənəvi dəyərlərin üç tərkib hissəyə malik olduğunu göstərirdi: dil, din, adət-ənənə və bunların şüur müstəvisində proyeksiyası olan milli mentalitet.

Ulu öndər Heydər Əliyev bütün dünya azərbaycanlılarını birləşdirən əsas amilin azərbaycançılıqla vəhdətdə olan milli-mənəvi dəyərlər olduğunu dönə-dönə qeyd edirdi: “ Bizim hamımızı birləşdirən həmrəy edən azərbaycançılıq ideyasıdır, azərbaycançılıqdır.”

Heydər Əliyev milli mənəvi dəyərlərin tərkibinə dili, milli adət ənənələri, milli bayramları daxil etməklə azərbaycançılığı yüksəkliyə qaldırmaq, milli mənəvi dəyərləri daim yaşatmaq istəyirdi.

Dahi şəxsiyyət qloballaşma şəraitində milli mənəvi dəyərlərin, milliliyini milli özünəməxsusululuğun, azərbaycançılığın qorunub saxlanılmasına xüsusi əhəmiyyət verirdi. O, qloballaşmanın, ümumbəşəri dəyərlərin on plana çəkilməsinə, milli mənəvi dəyərlərin isə arxa plana keçirilməsinə qarşı çıxaraq milliliklə ümumbəşəriyyətin vəhdəti ideyasını irəli sürür, göstərirdi ki, biz başqalarından öyrəndiyimiz kimi, başqaları da bizdən öyrənməlidir. Hansı millətdə hansı milli mənəvi keyfiyyət üstündürdüsə, onun bütün bəşəriyyət tərəfindən

qəbul olunması ideal qloballaşma modelinə daha çox uyğun olmalıdır. Heydər Əliyev qloballaşmanın xalqların milli fərqliliklərini qəbul etməsini və müsbət nəticələr verməsini istəyirdi: “Qarşılıqlı etimad və ümumbəşəri dəyərlərə sədaqətə yanaşı, milli fərqlərin də qəbul olunması bu prosesin müəyyənədicisi istiqamətləri olmalıdır.

Azərbaycan qloballaşmanın müsbət mənada inkişafına öz töhfəsini verir.Mənim ölkəm....Şərqlə Qərblə arasında zəngin tarixi keçmişdən başlanan və gələcəyə istiqamətlənən körpü rolunu həyata keçirir.

Beləliklə, milli-mənəvi dəyərlər azərbaycançılığın ayrılmaz tərkib hissəsi olub xalqımızın əsrlər boyu yaratdığı dili, dini, adət ənənələri, yüksək mənəviyyatı, mərdliyi, əzmkarlığı, sözübütlüyü, vətənpərvərliyi, qonaqpərvərliyi, səxavətliyi, həyə və isməti, hörmət və ehtiramı, xalqın milli psixologiyasını, milli xarakter və milli-mədəni dəyərlərini özündə cəmləşdirmişdir.Azərbaycançılıq ideologiyasının formalaşmasına təsir edən milli-mənəvi dəyərlərimiz dünya xalqlarının yaratdığı ümumbəşəri dəyərlərlə bağlı milli-mənəvi və əxlaqi keyfiyyətlərdir. Milli-mənəvi dəyərlər nəsillərin irsi sərvəti, tarixilik və müasirliyin vəhdəti olub bu günə gəlib çatıb və indiki qloballaşma şəraitində transformasiya ilə uzlaşaraq, gələcək nəsillərin də mənəvi sərvətinə çevriləcəkdir.